

Dokument nr. 8:65

(2000-2001)

Forslag fra stortingsrepresentantene Karin Andersen, Ågot Valle og Hallgeir H. Langeland om økologisk landbruk.

Til Stortinget.

Innledning

Internasjonalt landbruk er preget av industrialisering, lange transporter, prispress, stadig større bruksenheter. Dette er måter å produsere mat på som i seg selv er sykdomsframkallende og som er som skapt for sykdomsspredning. Dette ser vi også i form av økende mat- og sykdomsskandaler.

I Norge har ikke denne utviklingen ennå kommet så langt. Dersom en imidlertid ikke legger om retningen på utviklingen av norsk landbrukspolitik, men stadig fortsetter å følge den samme kursen som har ført til den uholdbare situasjonen vi nå ser i Europa, vil Norge miste sin hittil gode stilling når det gjelder trygg mat. På den måten vil vi miste muligheten til å konkurrere på de områdene der vi kan bli best, nemlig på kvalitet, dyrevelferd, helse og matvaretrygghet. Det er behov for å tenke nytt og finne ut hvordan vi på lengre sikt skal bygge opp et bærekraftig jordbruk også i Norge. Både langsiktige tiltak og straksomlegging er nødvendig.

Internasjonale reaksjoner på utviklingen i europeisk landbruk

I England er situasjonen etter kugalskapen og utbruddene av munn- og klovtsyken svært kritisk. Inntil tirsdag 6. mars var det konstatert munn- og klovtsyke på mer enn 60 gårdsbruk i Storbritannia. Sykdommen har spredd seg til Skottland, Nord-Irland og Wales. Det er foreløpig ikke registrert noen tilfelle øst for Den engelske kanal.

Politikere på kontinentet tar likevel sine forholdsregler: I Frankrike har myndighetene innført påbud om desinfisering av alle britiske person- og lastebiler. I Tyskland skal alle sauer og geiter som er importert fra Storbritannia avlives. I Tyskland er også ministeren for forbrukerspørsmål og landbruk i ferd med å utforme en politikk som skal oppmuntre til økologiske driftsformer.

Storbritannias statsminister Tony Blair slutter seg til kravet om en radikal endring av moderne jord-

bruksmetoder og mer enn antyder at dagens intensive produksjonsforhold kan være blant årsakene til munn- og klovtsyken. Ifølge NTB uttalte han følgende på et møte med britiske bønder: "Globaliseringen av økonomien har bidratt til et stadig høyere tempo i husdyravlen. Ingen kan utelukke at kravet til høyere og raskere fortjeneste er en del av bakgrunnen for så vel munn- og klovtsyke som kugalskap".

Dette reiser fundamentale spørsmål om økt smittepress og munn- og klovtsyke er en følge av moderne jordbruk.

Mange britiske eksperter har sagt at supermarkedene presser bønder og slakterier til å ta uforsvarlige snarveier, for på den måten å kunne lokke til seg flere kunder. Ekspertene uttrykker seg i forsiktige vendinger, men utelukker ikke at munn- og klovtsyken er et uttrykk for dyperegående problemer i jordbruket.

Professor Tim Lang ved Thames Valley-universitetet sier at de vestlige land har skapt «en jordbruksørken av digre, intensivt drevne gårdsbruk». Butikkene blir større, bondegårdene blir større, og bøndene settes under et stadig større press for å produsere mer mat for mindre penger. Alt dette har gjort det lettere for viruset som utløser munn- og klovtsyke å spre seg, sier Lang til nyhetsbyrået AFP.

Mulige strategier i Norge

Målene for norsk landbruk må være å produsere trygg mat på en miljøvennlig måte som gir flest mulig arbeidsplasser og desentralisert bosetting. Trygg mat strategien kombinert med en sterk allianse mellom forbruker og bonde er derfor det eneste som kan sikre landbrukets framtid i Norge. Trygg mat er fri for sykdom, smitte, skadelige tilsetningsstoffer, hormon- og medisinrester, og er produsert på en måte som ikke skader miljøet det er en del av.

En slik allianse kan skapes av et miljø-, og dyrevennlig norsk landbruk som garanterer forbrukeren trygg mat, og fører til at folk vil betale det det koster både i matvarepris og tilskuddsordninger. Dette er

også det eneste som kan sikre tilstrekkelig politisk legitimitet til å holde tollvernet oppe.

Det er et stort behov for omstilling og nytenking samt en politikk for en troverdig miljøprofil. I et norsk landbruk med stadig sterkere industrialisering øker faren for matskandaler. Økologisk landbruk kan gi viktige impulser og løsninger til både industriell og småskala matproduksjon, og det må sikres at faglig utvikling ikke bremses av sviktende satsing fra myndighetens side.

Norge har naturgitte fordeler når det gjelder å ha kontroll på smittespredning og sykdom. Besetningene er små, avstanden mellom brukere er større enn på kontinentet, klimaet er fordelaktig når det gjelder sykdomsutvikling og det er liten transport av levende materiale over grensene. Disse fordelene må en dra full nytte av og gjøre til vårt konkurransefortrinn.

Norsk landbruk må legges om etter to hovedlinjer

Norsk landbruk hverken kan eller skal konkurrere på pris og volum. Landbruket må konkurrere på kvalitet, miljøvennlighet og dyrevelferd. Tilskuddsordninger og avgiftspolitikken legges om slik at en oppnår omlegging til økologisk forsvarlige driftsformer i konvensjonelt landbruk. Hel-økologisk landbruk utvikles med sikte på en veiviser-rolle. Markedsføring og tilgang på økologisk produsert mat må styrkes.

Alle nisjer i markedet må tas i bruk. Det utgjør til sammen et stort volum, gir mange desentraliserte arbeidsplasser og mye spennende ny mat.

Videre må en fortsatt satse på kombinasjonsbrukere. Dette gir flest arbeidsplasser, sikrer distriktsjordbruket og gir det beste grunnlaget for å redusere miljøskader og dyrevelferd.

Framtida for distriktene ligger i å kunne ha mangfoldige bygder med mangfoldige arbeidsmuligheter. 30 år aleine på traktoren som heltidsbonde lokker neppe ungdommer til bondeyrket. Kombinasjon av yrker gir både den enkelte bonde, det enkelte bruk, og lokalsamfunn har flere bein å stå og gjør distriktene mindre sårbare.

Økologisk landbruk er på grunn av sin desentraliserte og kontrollerte driftsmåte et effektivt verktøy for å nå miljøpolitiske og distriktpolitiske mål. For å styrke distriktslandsbruket og økologisk kjøttproduksjon må det lages en plan for å øke utnyttelse av utmarksbeite, uten at dette kommer i konflikt med behovet for biologisk mangfold.

Situasjonen for økologisk landbruk i Norge

Økologisk landbruk i Norge står nå ved en skilleveg. Etter flere mislykkede satsinger i markedet har det oppstått skepsis og motstand i mange omsetningsledd. Stadig er det oppslag i pressen om at øko-produkter ikke selger, ikke holder kvalitetsmessig mål etc. Årsaken ligger oftest i halvhjertet produkt-

satsing og slett markedsføring. Dette truer utviklingen av økologisk landbruk som distriktsnæring og leverandør av viktige fellesverdier til samfunnet, bl.a. ved at det kveler produsentmiljø og utvikling av store nok volumer av økovarer til at markedet fungerer. Data for 1999 viser at omleggingstakten og dermed veksten i volumet av økovarer er i ferd med å stoppe opp på grunn av sviktende markedsinnsats.

Både når det gjelder forskning, utdanning, produksjonsstøtte, markedsføring og omsetning er det problemområder. Slik behøver det imidlertid ikke være. Det dreier seg om å finne en ny løsning og få forsterket innsats fra myndighetene.

Økologisk landbruk har potensial til å utvikle seg til en seriøs næringsveg med store fremtidsmuligheter og positive utviklingsimpulser til hele det norske landbruket. I St.meld. nr. 19 (1999-2000) om landbrukspolitikken legges det vekt på at økologisk landbruk skal øke sterkt, og at 10 pst. av jordbruksarealet skal være økologisk om 10 år. Meldinga peker på at økologisk landbruk gir norsk matproduksjon økt mangfold og tilleggsverdier som bør tas ut i markedet.

Til målet om 10 pst. økologisk areal er knyttet til en reservasjon om markedsforholdene som gjør målet relativt uforpliktende.

Målene i meldingen følges heller ikke av tilstrekkelige virkemidler, hverken der eller i de årlige budsjettbehandlingene, som sannsynliggjør at målene nås. Det er derfor behov for en styrket og mer koordinert innsats på flere områder.

Økologisk mat og markedssituasjonen

I nye næringer er det alltid utfordringer som må takles på markedssida. Dessverre finnes det barrierer i forvaltningen som hindrer bevilgede midler i å nå frem til motiverte og kompetente aktører som kan iverksette nødvendige markedstiltak for økovarer. I dag er det slik at bevilgede utviklingsmidler blir styrt til kommersielle markedsaktører som ikke kan eller vil gjøre en god nok jobb for økologisk matvareomsetning, mens de som har kompetanse og motivasjon for å gjøre en skikkelig innsats får ikke midler til å gjøre dette.

Det er ikke øremerket midler til dette formålet gjennom midler fra omsetningsavgiftene eller framlagt noen totalgjennomgang av hva slags forsknings- og utviklingsinnsats som må til for å lykkes med målsettingen. Et annet hovedproblem er mangel på forskningsdata om forskjeller mellom økologiske og konvensjonelle matvarer i Norge.

Det slås fast at når de nåværende omsetningskanaler ikke fungerer tilfredsstillende for økologiske produkter, så må alternative omsetningsmuligheter vurderes. Regional forankring og variasjon er viktig å ivareta, og den regionale kompetansen skal utnyttes og styrkes. Landbruksamvirket har ikke lykkes med

økovarer og har ikke ivare tatt ansvaret for å fremme produksjon og omsetning av økologisk mat. Det må kreves at de som skal markedsføre økovarer tar denne jobben mer på alvor og at de har klare mål for hva de vil oppnå i markedet.

Det må gis muligheter for utvikling av seriøse alternativer som fokuserer på mer direkte kontakt mellom økobonden og butikken/forbrukeren.

Økologisk landbruk tilfører det norske landbruket nytenking og åpner nye markedsmuligheter, også på eksportsida. Sammen med eksport av havbruksprodukter kan det ligge store utviklingsmuligheter for norske økologiske landbruksprodukter som f.eks. urter og mandelpoteter dersom det satses seriøst på kunnskapsutvikling og markedskontakt. Dette kan medføre behov for å styrke økologisk landbruk også inn i andre viktige beslutningsorgan slik som Forskningsrådet og Eksportrådet.

Det kan være stort behov for å utvikle spesielle tiltak for ulike deler av landet.

Nord-Norge har naturgitte klimaforhold og gode muligheter for å legge om store deler av landbruket til økologisk drift. Faktisk bør store deler av geite- og sauene i landsdelen kunne drives helt økologisk og levere økologisk merkete varer etter noen år. Markedsundersøkelser og prøveprosjekt har vist at produktene selger godt når de blir tilbudt forbrukerne på en skikkelig måte. Dessuten har reiselivsnæringa stort behov for samarbeid om både økologiske matvarer og naturopplevelser, for å møte deres behov for kvalitets- og produktutvikling.

Derfor må det igangsettes større innsats på utvikling av kunnskap på økologisk drift og lokale foredlingsprosesser som ivaretar lokale mattradisjoner og

fremmer spredning av lokal matkultur, og som samtidig gir liv og bærekraftig verdiskaping i bygdene.

Den store beiteressursen som mange utkanter har, er også et stort potensial for produksjon av rein mat. Volumet på økologisk og miljøvennlig mat som kan produseres er ukjent. Denne verdien er aldri blitt synliggjort eller det er utformet noen mål for hvor mye av dette potensialet som skal brukes.

Konklusjon

I kjølvannet av dyresykdomsskandalene på kontinentet har landbruksministeren uttalt at han er positiv til økt satsing på økologisk mat. En slik satsing krever en mer gjennomarbeidet politikk enn det vi har i dag.

Skal målene om trygg mat nås, må det utarbeides en helhetlig politikk for å styrke generell økologisering av konvensjonelt landbruk og en helhetlig strategi for å styrke det økologiske landbruket. Det trengs derfor en egen stortingsmelding som tar for seg behovet for økt og koordinert innsats gjennom forskning, utdanning, produksjon, markedsføring og omsetning.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber Regjeringen legge fram en egen stortingsmelding om økt satsing på økologisk landbruk.

6. mars 2001